

CRIZA STATULUI DE DREPT – SCURTĂ ANALIZĂ TEORETICĂ ȘI PRACTICĂ

Andrea KAJCSA*

ABSTRACT: *Teoria statului de drept ar trebui să ne vină în ajutor în înțelegerea noilor probleme, care acum, la început de mileniu trei, trebuie să fie abordate în vederea promovării drepturilor omului și stopării arbitrariului puterii în contextul unei crescânde complexități sociale și globalizări. Aceste probleme pot fi categorizate ca conturând o criză a statului de drept, criză care afectează atât funcționarea structurilor democratice al statelor care au adoptat modelul cât și protecția internațională a drepturilor omului. În lumina unor procese exogene, în care utilizarea forței la nivel internațional are ca și justificare apărarea drepturilor omului, însă cu încălcarea normelor dreptului internațional, schema distribuției și diferențierii puterilor, tipică statului de drept, pare a fi depășită din punct de vedere funcțional și spațial, iar teoria drepturilor individului este obligată să facă față unor probleme care depășesc cu mult orizontul statului, internaționalizându-se.*

CUVINTE CHEIE: *stat de drept, protecția drepturilor omului, globalizare, inflație legislativă, suveranitate.*

CLASIFICAREA JEL: *K 10*

Teoria statului de drept ar trebui să ne vină în ajutor în înțelegerea noilor probleme, care acum, la început de mileniu trei, trebuie să fie abordate în vederea promovării drepturilor omului și stopării arbitrariului puterii în contextul unei crescânde complexități sociale și globalizări. Aceste probleme pot fi categorizate ca conturând o criză a statului de drept, criză care afectează atât funcționarea structurilor democratice al statelor care au adoptat modelul cât și protecția internațională a drepturilor omului¹.

Motivele apariției crizei statului de drept pot fi grupate în două liste distincte: una cuprinde complexitatea socială în creștere din cadrul societăților industriale avansate implicate în revoluții tehnologice și informaționale; a doua cuprinde procesele de

* Preparador universitar, Facultatea de Științe Economice, Juridice și Administrative, Universitatea "Petru Maior", Tîrgu-Mureș, România.

¹Potrivit rapoartelor întocmite către Organizația Națiunilor Unite și organizații non-guvernamentale, cum ar fi Amnesty International și Human Rights Watch, milioane de oameni din toată lumea sunt în prezent victime ale unor violări a drepturilor lor fundamentale fără precedent.

integrare atât la nivel regional – Uniunea Europeană – cât și la nivel global. În cadrul primei liste, sunt de maximă importanță două aspecte: criză capacității sistemului legal de reglementare și eficiența în descreștere a protecției drepturilor omului. În cadrul celei de-a doua liste problema primordială constă în erodarea suveranității statului și prevalența unor puteri și organisme transnaționale care nu sunt subiect al mecanismelor instituționale de distribuire și diferențiere a puterilor.

Cu siguranță nu se poate afirma că premisele filosofice ale statului de drept sunt azi în criză. Din contră, cu ușurință putem constata cum individualismul pare să fi penetrat toate aspectele vieții sociale: de la obiceiurile de consum până la stil de viață, de la experiențele de familie până la cele profesionale. Ceea ce pare să treacă printr-o criză este capacitatea de guvernare a sistemului de drept, mai concret, eficiența prescriptivă și punerea în aplicare a normelor juridice edictate de către diferitele instituții cu funcții și atribuții legislative. Una dintre explicațiile acestui fenomen de impas funcțional indicat de către sociologia dreptului ar consta în așa numita inflație legislativă.

Procesul diferențierii subsistemelor sociale obligă sistemul legal să reacționeze la rapida dezvoltare a acestora prin elaborarea unor norme juridice din ce în ce mai specializate și particulare. Dreptul, cu toate acestea, este o structură rigidă și înceată comparativ cu evoluția flexibilă și rapidă a altor subsisteme sociale, cum ar fi spre exemplu componenta științific-tehnică și cea economică. Această realitate aduce după sine inflație legislativă, ceea ce implică devalorizare, redundanță și instabilitate normativă. Nu numai că numărul actelor normative s-a multiplicat dar textul acestora este de asemenea încărcat și mult prea lung, într-o măsură tot mai mare limbajul este plin de termeni tehnici și referințe la alte texte normative.

Natura fragmentară a normelor, referințele la „situații de urgență”, tendința de a programa mai degrabă decât de a reglementa, nu fac altceva decât să înrăuțească trend-ul legislației de a-și pierde caracterul general și abstract și să devină într-o măsură tot mai mare similară cu actele administrative. Evident, modelul „Codurilor”, cu pretențiile aferente de claritate, sistematizare, universalitate și neschimbător de-a lungul timpului ne apar acum într-o oarecare măsură ca fiind o reală epavă istorică, copleșit de inundația difuză de microlegislație.

Alături de un astfel de fenomen, mai ales dacă ne gândim la statele din Europa direct implicate în procesul de integrare politică, se corelează multiplicare nu doar a surselor normative domestice, dar și a celor supranaționale. Tendința către anomie din cauza supraîncărcării normative este așadar înrăutățită datorită dificultății identificării „principiilor generale” ale sistemului dreptului a cărui definiție este dat de asemenea și de către organele jurisdicționale care pretind prerogativa interpretării dreptului național, comunitar și internațional. Aceasta dă naștere unui drept european creat pe cale jurisprudțială care, prin definiție, cade înafara statului de drept².

² A. Laquière, „*État de Droit and National Sovereignty in France*”, în P. Costa, D. Zolo (Ed.), „*The Rule of Law. History, Theory and Criticism*”, Springer, 2010, pag. 261 – 292; L. Ferrajoli, „*The Past and the Future of the Rule of Law*”, în P. Costa, D. Zolo (Ed.), *op.cit.*, pag. 323 – 352.

Capacitatea scăzută de reglementare a dreptului afectează pe cale de consecință certitudinea dreptului și implicit principiul legalității este în pericol. Hipertrofia atât a dreptului penal cât și civil crește puterea de interpretare a acestora de către cei chemați să o aplice, în speță judecători, într-o asemenea măsură încât instanțele judecătorești dețin o reală putere normativă. Nu doar că *ignorantia legis* este larg răspândită, principiul *nemo censetur ignorare legem* devenind absurd, după cum argumentează profesorul Gheorghe Mihai, din moment ce cetățenii sunt incapabili să știe care acte normative sunt în vigoare și produc deci efecte, dar ignorarea deliberată a dreptului a devenit o practică atât în activitatea instanțelor judecătorești cât și a administrației publice, așadar, în cadrul structurii statului de drept, ariile pentru procesele de decizie autonome *ultra legem* și, nu arareori, *contra legem*, fiind multiplicat.

Eficacitatea descrescută a protecției drepturilor. În eseurile sale cu privire la cetățenia în Europa, Thomas Marshall a susținut ideea potrivit căreia recunoașterea drepturilor civile – printre care, în particular, dreptul la proprietate privată și dreptul la autonomie contractuală – s-a dovedit a fi în întregime funcțională până la incipientul stadiu în extindere al economiei de piață. Drepturile politice, pe de altă parte, apărute ca și consecință a luptelor dintre clase specifice secolului al XIX-lea, au favorizat intrarea claselor muncitoare în elitista instituție a „statului liberal”. În ceea ce privește drepturile sociale, Marshall a subliniat paradoxul radical al acestora. Spre deosebire de drepturile civile și cele mai multe drepturi politice, drepturile sociale erau în contrast cu logica achizitivă a pieței, prin aceea că drepturile sociale erau în esență orientate către egalitate, în timp ce piața producea inegalitate. În ciuda acestor circumstanțe, Marshall considera că instituțiile engleze, mulate pe principiul statului de drept, vor reuși să subordoneze mecanismele pieței justiției sociale. În final, inegalitățile economice și competiția socială vor fi în mare măsură reduse.

În ciuda criticilor aduse schemei analitice construite și argumentate de Marshall datorită reduționalismului său evoluționar³, aceasta totuși sugerează o abordare utilă a relaționării dintre dezvoltare economiei de piață, progresul instituțiilor politice și recunoașterea drepturilor individuale în Europa modernă. Pe baza acestei scheme, s-ar putea susține că graduala recunoaștere în Europa continentală a drepturilor civile, politice și, în final, a celor sociale a fost acompaniată de o garantare a drepturilor gradual mai selectivă, imperfectă legal, și politic reversibilă⁴. Ar putea fi argumentată un soi de lege a efectivității descrescânde în materia apărării dreptului individului. O astfel de lege se datorează relaționării diferite care s-a stabilit treptat în Europa între recunoașterea drepturilor, pe de o parte, și cerințele funcționale ale unui sistem politic corelat cu economia de piață, pe de altă parte. Începând cu revoluția industrială, statul de drept s-a deschis progresiv recunoașterii formale a unor generații succesive de drepturi. Carta Europeană a Drepturilor Fundamentale (decembrie 2000), elaborată de către delegațiile a

³A. Giddens, „Class Division, Class Conflict and Citizenship Rights”, in A. Giddens, „Profiles and Critiques in Social Theory”, London: Macmillan, 1982, pag. 171–173 și 176.

⁴D. Zolo, *op.cit.*, pag. 47 și urm.

15 state membre ale Uniunii Europene, a extins suplimentar lista drepturilor prin includerea unor drepturi noi, precum protecția mediului, protecția consumatorului, respectare integrității fizice și interzicerea clonelor reproductive⁵. Cu toate acestea, de-a lungul istoriei constituționalismului euro-continental recunoașterea formală a îndreptățirii cetățenilor la noi categorii de drepturi nu a fost însoțită în paralel cu efectivitatea aplicării acestora.

Dacă așa stau lucrurile, am putea să ne așteptăm ca soarta „noilor” drepturi europene să fie aceeași. Comparativ cu drepturile civile, drepturile politice au fost dintotdeauna mai puțin înrădăcinate în tradiția politică europeană⁶.

Hans Kelsen a fost cel care a susținut că în statul partidelor politice a secolului XX, drepturile politice ale cetățenilor nu reprezintă altceva decât o „mască totemică”, și anume masca suveranității și reprezentării populare – instituții politice ce nu mai presupun vreo participare efectivă în exercitarea puterii⁷.

Mai evident decât drepturile politice, drepturile sociale, din moment apariției – Constituția Weimar – au fost într-o mică măsură eficiente, fiind mai direct expuse contingențelor pieței. Pentru ca drepturile sociale să fie efective, necesită servicii publice – securitate socială, alocații financiare, standarde minime de educație, sănătate, ș.a. – care consumă o cantitate mare de resurse. Rezultă de aici, datorită impactului considerabil pe care drepturile sociale îl au asupra acumulării averii și asupra taxării, astfel de drepturi sunt precare. Astăzi, deoarece succesul global al economiei de piață a impus Europei necesitatea reformei statului social, drepturile sociale și-au pierdut în mare parte cerințele legale de universalitate și acționabilitate - să ne gândim doar la dreptul la muncă și, parțial, dreptul la sănătate - și au tendința de a deveni servicii de asistență naționale furnizate discreționar de către puterea politică. Aceasta demonstrează limitările ideii susținute în Europa secolului trecut – statul de drept progresa natural nu numai către apărarea „libertăților negative” dar și către promovarea unei „egalități substanțiale”.

Potrivit unor păreri din literatura de specialitate, procesul globalizării prin deprivarea statelor de o importantă parte a prerogativelor acestora tradiționale, tinde să reducă funcțiile acestora esențialmente la garantarea ordinii interne politice. Potrivit acestor păreri, statul social încetează să mai fie un garant al binelui colectiv, transformându-se în „polițistul” securității individuale a cetățenilor săi.

Erodarea suveranității statelor. Procesul globalizării a cauzat în mod definitoriu criza modelului de stat suveran – prăbușirea suveranității statelor-națiune părănd acum ireversibilă, acestea nemaifiind capabile să abordeze probleme globale, cum ar fi

⁵Vezi Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, în special art. 3 (Dreptul la integritate al persoanei), art. 8 (Protecția datelor cu caracter personal), art. 37 (Protecția mediului), art. 38 (Protecția consumatorilor).

⁶La mai mult de un secol după revoluțiile burgheze, dreptul de vot nu a fost recunoscut tuturor, ci doar unora aleși după o serie de criterii legate de piață. Mai mult decât atât, sectoare largii de indivizi marginalizați economic au fost excluși de la exercițiul drepturilor politice până la începutul secolului ultim. Acesta a fost cazul muncitorilor și al fermierilor, precum și al femeilor, a căror excludere politică a dispărut de-abia la mijlocul secolului al XX-lea.

⁷H. Kelsen, „Doctrina pură a dreptului”, Editura Humanitas, București, 2000, pag. 288 - 289.

problematica reducerii degradării mediului, echilibrul demografic, dezvoltarea economică, pacea, represiunea crimelor internaționale ș.a. alături de statele națiune apar noi subiecte puternice în agenda internațională, cum ar fi corporațiile multinaționale, uniuni regionale, alianțe politice și militare, organizații non-guvernamentale. Alături de tratate și convențiile internaționale, apar izvoare noi de drept internațional. În același timp, funcția și puterea judiciară tinde să se extindă de asemenea către un nivel internațional, erodând suplimentar suveranitate judiciară a statului, după cum s-a dovedit prin înființarea tribunalelor internaționale penale ad-hoc și a Curții Penale Internaționale de la Haga⁸.

În cadrul unui sistem de relații internaționale condiționat în principal de corporațiile economice și financiare, capacitatea slabă de guvernământ al sistemul legal al statului este copleșită de dinamica și puterea decizională inovatoare a forțelor pieței. În acest context, dreptul internațional trece printr-o serie de schimbări, schimbăriacompaniate de o criză a legalității internaționale și a funcțiilor tradiționale ale organismelor internaționale, în special al Organizației Națiunilor Unite care nu mai are capacitatea de a controla utilizarea internaționale a forței și, în special, al drepturilor omului, dreptul la viață mai presus decât toate. În acest context general de erodare a suveranității statului, principii tradiționale precum respectarea integrității teritoriale și independența politică a statului sunt puse sub semnul întrebării.

În lumina unor procese exogene, în care utilizarea forței la nivel internațional are ca și justificare apărarea drepturilor omului, însă cu încălcarea normelor dreptului internațional, schema distribuției și diferențierii puterilor, tipică statului de drept, pare a fi depășită din punct de vedere funcțional și spațial, iar teoria drepturilor individului este obligată să facă față unor probleme care depășesc cu mult orizontul statului, internaționalizându-se⁹.

Unii autori consideră a fi nerealistă încercarea atât de a reînvia suveranitatea statului cât și de a concepe proiecte cosmopolitane de unificare politică și legală a lumii¹⁰. Alți autori argumentează că, în lumina unui viitor posibil constituționalism global, un rol-cheie poate fi jucat de către o jurisdicție penală internațională acționând în baza unui cod penal universal. Noua Curte Penală Internațională este considerată în acest context ca instrument principal de apărare a drepturilor individului și de reprimare a acțiunilor arbitrare ale puterii la nivel internațional¹¹.

În acest context al globalizării, ne interesează în mod direct care va fi impactul integrării în Uniunea Europeană a României. În mod clar, e de la sine înțeles că integrarea României în structurile Uniunii Europene va avea un impact simțitor asupra suveranității celei dintâi.

⁸ P. P. Portinaro, „*Beyond the Rule of Law: Judges' Tyranny or Lawyers' Anarchy?*”, în P. Costa, D. Zolo (Ed.), *op.cit.*, pag. 353 – 370.

⁹D. Zolo, *op.cit.*, pag. 49.

¹⁰ A se vedea K. Ohmae, „*The End of the Nation State. The Rise of Regional Economies*”, The Free Press, New York, 1995; J.-J. Roche, „*Théories des relations internationales*”, Editions Montchrestien, Paris, 1999.

¹¹B. Onica-Jarka, „*Jurisdicția internațională penală*”, Editura C.H. Beck, București, 2006.

La începutul anilor 90, alegerea României s-a făcut pentru o Constituție care să fundamenteze democrația reprezentativă clasică, poporul devenind depozitarul suveranității indivizibile și inalienabile, pe care o deleagă reprezentanților săi aleși sau o exercită în mod direct, prin referendum. Mandatul celor aleși este unul reprezentativ, fapt ce presupune că ei acționează în numele națiunii și pentru interesele ei generale, neputând fi revocați.

Logica Uniunii însă a fost că ultimii veniți trebuie să adopte *acquis-ul comunitar*, așadar să se supună regulilor deja uzitate și să intre într-o logică instituțională prestabilită.

Aceasta înseamnă că, în primul rând, România va trebui să adopte o abordare modernă a suveranității și să realizeze că partajarea atributelor suveranității cu Uniunea este un câștig mult mai mare în comparație cu transferarea unor puteri ce țin de controlul activităților economice sau comerciale către instituțiile de la Bruxelles. Accentul va cădea pe componentele politico-economice ale suveranității.

Integrarea României în Uniunea Europeană impune implementarea *acquis-ului comunitar*, respectiv alinierea și adaptarea sistemului juridic român la sistemul de norme europene, ceea ce implică, în mod obiectiv, schimbări la nivelul ordinii constituționale. Ulterior datei aderării, modificările și perfecționările sistemului juridic românesc se vor produce sincron, concomitent cu cele din Uniune.

Toate legile fundamentale românești, apărute pe parcursul unui secol și jumătate, au avut drept nucleu central garantarea prerogativelor naționale. În această privință, Constituția României adoptată în 1991 și modificată în 2003 nu face excepție, caracterizând și definind elementele statului român în art. 1, astfel: „România este stat național, suveran și independent”.

Principala problemă a integrării, cel puțin în plan teoretic, o constituie raportul dintre supremația Constituției și prioritatea dreptului comunitar în plan intern.

Ordinea constituțională română este modificată esențial ca urmare a adoptării *acquis-ului comunitar*, ceea ce parțial s-a realizat prin revizuirea Constituției în baza Legii 429 din 2003, introducându-se o clauză generală de autorizare a transferului de puteri către UE (ceea ce s-a făcut prin articolul nou introdus 148).

Efectul direct și supremația dreptului comunitar nu sunt clarificate însă nici după revizuirea din 2003. Deși după alineatul 1 din articolul 11 (Dreptul internațional și dreptul intern) s-a introdus un nou alineat, se precizează în continuare că tratatele își produc efectele numai dacă România este parte. Or, un mare număr de reglementări comunitare care se bucură de efect direct sunt acte emise de Curtea de la Luxemburg. În Constituție, la acest articol, titlul complet ar trebui să fie „Supremația și efectul direct al dreptului comunitar”.

Convingerea că articolele 148 și 149 schimbă implicit toate reglementările interne, proiectând asupra lor situația nouă derivată din integrare, dar lăsând fiecăruia latitudinea de a interpreta cum dorește sau cum poate fiecare text, nu este susținută în plan practic.

De altfel, această soluție adoptată și păstrată pe moment de către Constituția României este în contrast cu poziția Curții de Justiție de la Luxemburg care încă din 1964,

în decizia fundamentală *Costa vs ENEL*, arată: „*Prin crearea unei Comunități pe durată nedeterminată, având propriile sale instituții, propria sa capacitate de reprezentare pe plan internațional și, mai ales, puteri reale, decurgând dintr-o limitare a suveranității ori un transfer de puteri dinspre state spre Comunitate, statele membre și-au limitat drepturile lor suverane, deși în domenii determinate și au creat astfel un corp de norme ce leagă deopotrivă statele și pe cetățenii lor.*”.

Întrebările deschise sunt numeroase. Spre exemplu, dată fiind criza categoriei juridice în sine, cum poate fi certitudinea dreptului restaurată în societățile contemporane atât de complexe? Ce se poate face pentru a reda caracterul abstract și general normei juridice și pentru a stopa tendința legislativă inflaționistă actuală? Prin ce mijloace poate principiul legalității să își regăsească efectivitatea, dat fiind că schema diferențierii puterilor este complexită de fenomene precum: metamorfoza degenerativă a reprezentării politice, declinul tehnic al legislației ș.a. Mai mult, cum este posibil să aperi drepturile politice, și, mai presus, drepturile sociale, dată fiind privatizarea funcțiilor sociale, decăderea sferei publice și declinul structurilor colective de solidaritate socială? Care va fi soarta drepturilor „noi”, în special cu drepturilor străinilor, când sunt judecați sau reținuri? Ce se va întâmpla cu protecția mediului și cu autonomia cognitivă a publicului subiect al presiunii subliminale a mass-mediei?

Analog, în ceea ce privește dreptul internațional, ne întrebăm dacă este posibil să utilizezi mijloace legale pentru a contracara arbitrarul marilor puteri mondiale economice și militare. Este îndoielnic dacă strategie lui Kelsen – pace prin drept – poate fi considerată cel mai potrivit mijloc de a promova pacea internațională și de a reduce dezechilibrele politice și economice din lume. Mai mult decât atât, este egal de controversat dacă o nouă vigoare poate fi insuflată sistemul legal statal, permițându-se astfel acestora să supună forțele globale ale pieței normelor juridice. De asemenea, nu este foarte clar cum Uniunea Europeană va putea în vreun fel să se inspire din modelul statului de drept, eliberându-se astfel de hegemonia marilor interese economice și financiare și de uzurparea birocrățiilor administrative.

Societatea are nevoie de o autoritate care să o conducă, să îi asigure unitatea și ordinea și să contribuie la realizarea binelui comun. Pentru ca statul să-și poată îndeplini atribuțiile sale specifice, el nu trebuie să fie nici suprasolicitat cu cerințe exagerate, nici să-și asume sarcini care pot fi îndeplinite mult mai bine de comunitățile locale. În acest sens, reducerea rolului statului ca operator economic, descentralizarea alocării resurselor, diminuarea funcției distributive a statului și sporirea celei stimulative, restrângerea aparatului birocratic și simplificarea reglementărilor, transferarea unor atribuții normative către asociațiile profesionale sunt doar câteva soluții care ar putea asigura o mai bună funcționalitate a statului de drept în România.

Realizarea ordinii juridice în statul de drept nu poate fi asigurată dacă nu avem un Parlament ales în mod democratic, reprezentativ care să controleze modul în care instituțiile statului asigură ordinea juridică în statul de drept. Credem că votul uninominal, recent adoptat în România, după 7 ani de dezbateri parlamentare, este un început în a rezolva problema „caracterului curat” al Parlamentului. Cu siguranță că votul uninominal

are deficiențele sale și că nu este perfect, dar introducerea lui într-un sistem proporțional poate fi oarecum eficientă, însă nu trebuie să ne așteptăm la schimbări spectaculoase. Suntem de părere că modificarea sistemului electoral este binevenită, dar ea trebuie făcută cu grijă și responsabilitate și trebuie să vizeze nu interesul politic pe termen scurt al unei formațiuni sau orientări politice, ci asigurarea unei stabilități politice pe termen lung. Avantajul este acela că prin votul uninominal există mai multe șanse să ajungă în Parlament oameni competenți, prin votarea unui candidat și nu a unei liste de candidați. Dezavantajul poate fi acela ca la un moment dat să ajungă în Parlament persoane din diferite partide, cu aspirații și păreri diferite, ceea ce ar genera lipsa comunicării, ajungându-se chiar la dispute și nu la un consens în rezolvarea problemelor țării, cum ar fi normal și corect.

Teroretic cele trei puteri sunt separate și în echilibru. Nu putem vorbi de o ierarhie a lor. Între cele trei ramuri, cea mai eficientă ar trebui să fie cea judecătorească, din punctul de vedere al importanței, și nu al subordonării, deoarece ea are atribuția de a soluționa orice eventuale disfuncționalități în sistemul separației puterilor, de a garanta drepturile și libertățile cetățenilor. Justiția este cea care poate garanta funcționarea statului de drept atunci când Statul cade pradă unor elite care deturneză resursele și folosesc pârgurile acestuia în interes propriu.

Ordinea juridică într-un stat de drept presupune legi pe măsură, conformarea tuturor la acestea, iar acolo unde se constată nerespectarea sau încălcarea lor trebuie aplicate sancțiunile legale, indiferent de persoana făptuitorului. Respectarea cu sfințenie a principiului constituțional „Nimeni nu este mai presus de lege“ asigură ordinea juridică corespunzătoare în statul de drept. De asemenea, revizuirea întregii legislații astfel ca nici o lege sau o dispoziție din aceasta să nu contravină noilor dispoziții constituționale, ar putea fi o altă soluție în scopul realizării unei ordini juridice compatibile cu statul de drept, cu normele și reglementările internaționale.

În ceea ce privește sistemul judiciar actual, acesta funcționează greoi, durata proceselor fiind, de regulă, foarte mare. Cu cât este mai lung procesul, cu atât mai mult scad șansele de a face dreptate. O hotărâre dreaptă depinde nu numai de stabilirea adevărului și de corecta aplicare a legii, ci și de durata rezonabilă a procesului. Revizuirea Codurilor de Procedură Penală și Civilă, în vederea reducerii duratei proceselor ar fi o măsură pentru recâștigarea încrederii în justiție și a sentimentului de dreptate.

În ceea ce privește controlul politic exercitat de Parlament asupra Guvernului, pentru a exista o reală răspundere a miniștrilor în fața Parlamentului, o soluție pe termen scurt ar putea fi modificarea Regulamentului Camerei Deputaților și Senatului, în sensul unei mai mari rigori. Pe termen lung însă, o educație politică în spiritul valorilor și mecanismelor democrației ar putea determina o mai bună eficiență a parlamentarismului românesc.

Legea organică ar trebui să prevadă, în legătură cu controlul exercitat de Avocatul Poporului, și unele sancțiuni pentru cei care refuză să colaboreze ori colaborează cu întârziere sau nu sprijină Avocatul Poporului în îndeplinirea atribuțiilor sale.

La baza funcționării statului de drept trebuie să stea: legitimitatea puterii; constituționalitatea acesteia; separația puterilor; garantarea drepturilor și libertăților fundamentale; pluripartitismul și autolimitarea exercițiului puterii de către fiecare autoritate publică și agent al puterii publice. Numai considerate cumulativ toate aceste elemente definesc statul de drept.

Din analiza prevederilor constituționale a rezultat că România aplică în mare parte condițiile pe care se întemeiază un stat de drept. Într-adevăr condițiile pe care le-am detaliat în lucrarea de față, sunt elementele fundamentale pe care se construiește statul de drept, dar aceasta nu înseamnă că ele reprezintă întregul ansamblu de elemente constituente ale unui asemenea sistem, fapt demonstrat și de diversitatea de opinii în definirea statului de drept.

Apreciem că funcționalitatea statului de drept în România înregistrează încă deficiențe sub aspectul: inerția parlamentară în procesul de legiferare; multiplicarea erorilor judiciare; insuficienta receptivitate și operativitate a organelor administrative la transpunerea în viață a actelor normative; elemente care știrbesc independența justiției, respectiv lipsa de profesionalism a unor judecători și dependența carierei judecătorilor de procurori și de ministrul justiției; uzurparea unor atribuții ale puterii judiciare de către procurori, care sunt doar agenți ai puterii executive, subordonați ministrului justiției; inexistența unei veritabile funcții de control a Parlamentului asupra Guvernului; relația conflictuală dintre funcția de Președinte al României și funcția de prim-ministru, manifestată, în mod special, prin tendințele Președintelui, indiferent de ocupantul acestei funcții, de a subordona Guvernul prin utilizarea Consiliului Suprem de Apărare a Țării și a serviciilor secrete; politizarea Curții Constituționale, cu consecințe grave asupra calității jurisprudenței constituționale și asupra neutralității politice a deciziilor pronunțate, cu efecte negative asupra ordinii constituționale și a protecției drepturilor omului.